

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ



SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

SCIENTIFIC CONFERENCES

Book CLXXXIII

DEPARTMENT OF SOCIAL SCIENCES

Book 43

STATE ORDER
SOVEREIGNTY IN THE ERA
OF GLOBALIZATION

PROCEEDINGS FROM THE SCIENTIFIC CONFERENCE
HELD ON FEBRUARY 8TH AND 9TH, 2019

Accepted for publication at the 2nd electronic meeting of the Department of Social Sciences, held on June 25th, 2019, after being reviewed by academicians Kosta Čavoški and Aleksandar Kostić

EDITOR

academician

ALEKSANDAR KOSTIĆ

BELGRADE 2019

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

НАУЧНИ СКУПОВИ

Књига CLXXXIII

ОДЕЉЕЊЕ ДРУШТВЕНИХ НАУКА

Књига 43

ДРЖАВНИ ПОРЕДАК СУВЕРЕНИТЕТ У ВРЕМЕНУ ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ

ЗБОРНИК РАДОВА СА СИМПОЗИЈУМА
ОДРЖАНОГ 8. И 9. ФЕБРУАРА 2019. ГОДИНЕ

Прихваћено за објављивање на II електронском скупу
Одељења друштвених наука, одржаном 25. јуна 2019. године
на основу реферата академика Косте Чавошког и Александра Костића

УРЕДНИК

академик

АЛЕКСАНДАР КОСТИЋ

БЕОГРАД 2019

Издаје
Српска академија наука и уметности
Београд, Кнеза Михаила 35

Лектор
Невена Ђурђевић

Фотографија на корицама
А. Димиријевић / РАС Србија

Припрема за штампу
Досије студио, Београд

Тираж: 400 примерака

ISBN 978-86-7025-837-2

Штампа
Планета принт, Београд

САДРЖАЈ

- 9 | Реч уредника
- 13 | Реч Владимира С. Костића,
председника Српске академије наука и уметности
- 15 | Коста Чавошки, *Поредак и сувереност*
- 25 | Драган Симеуновић, *Суверенитет као проблем у
времену глобализације*
- 47 | Јован Бабић, *Краљевства и царства: прилози анализи односа
између глобализације и суверенитета*
- 65 | Слободан П. Орловић, *Српски уставни поредак на размеђу
теоријорјалног интелектуала и права на самоопредељење*
- 87 | Владимир Н. Цветковић, *Државна сувереност и/или
национална безбедност (екстерне и интерне функције
концепта суверености)*
- 125 | Рајко Кузмановић, *Босна и Херцеговина – држава са
ограниченим суверенитетом*
- 135 | Миша Ђурковић, *Судска диктатура као инструмент
обновљене монроове доктрине*
- 157 | Будимир Кошутић, *Енџел о немачкој суверености и
евројској безбедности*
- 187 | Горан Марковић, *Нормативно и стварно у теорији
народног суверенитета*
- 211 | Ирена Пејић, *Уставостворна власт у времену глобализације*
- 227 | Владан Петров, *Устав данас – шта је остало од
суверености уставостворца?*
- 243 | Тијана Шурлан, *Интернационализација уставног права
најам глобализације уставног права*
- 263 | Драгана Коларић, *Ius ripiendi и суверенитет државе
у време глобализације*
- 309 | Јован Ђирић, *Европски суд за људска права и глобализација*
- 329 | Тамаш Корхеџ, *Суверенитет, националне државе, националне
мањине, глобализација – Мађарска, Мађари у Србији, Србија*
- 355 | Борис Кривокапић, *Државна сувереност и међународно право
у ери глобализације*

РЕЧ УРЕДНИКА

Зборник који је пред нама садржи радове саопштене на скупу под насловом „Државни поредак: сувереност у времену глобализације“ који је одржан 8. и 9. фебруара 2019. године у Српској академији наука и уметности у организацији Одбора за филозофију и друштвену теорију Одељења друштвених наука САНУ. Овај скуп је последњи у низу од пет скупова у оквиру циклуса „Стратешки правци развоја Србије у XXI веку“ који захвата кључне области од стратешког значаја за свако уређено и просперитетно друштво. Претходни скупови и пратећи зборници, посвећени образовању, науци, култури и економији, заједно са овим скупом представљају целину која сведочи о томе како је део српске елите видео и разумео ове области и која је решења предлагао за проблеме са којима се оне данас суочавају. Самим тим, зборници произашли из ових скупова могу да се схвате и као својеврсно сведочанство о Србији на почетку XXI века.

Циклус ће већ следеће године бити поновљен истим редоследом области, чиме ће се, уколико успе да одржи континуитет, добити увид у промене не само у поменутих областима у распону од пет година већ и слика о временској динамици тих промена из којих би се могло наслутити да ли је реч о осмишљеном правцу њиховог развоја или, пак, о несистематском и хаотичном лутању без јасно постављених дугорочних циљева.

Сада, када је први круг овог циклуса завршен, јасно се указује међусобна повезаност области које су у њему разматране. Није могуће говорити о култури и науци без образовања, нити је могуће о овим областима говорити без економске компоненте. Најзад, оно што све ове области обједињује је, у добром и лошем смислу, оквир државе без којих оне не могу да буду уређене на ефикасан начин, нити је могућа њихова продуктивна комплементарност. Имајући ово у виду, чини се да је овај последњи скуп који је посвећен државном поретку, са нагласком на суверенитет у времену глобализације, сажео и јасно артикулисао већину проблема који су констатовани на претходним скуповима.

Садашње време је, као што се често наглашава, време транзиције. При том се у највећем броју случајева има у виду транзиција из једног друштвеног и економског система у други, кроз који су пролазиле

и пролазе земље Источне Европе. Ово јесте време транзиције али, рекао бих, време глобалне цивилизацијске транзиције која није географски одређена, нити ју је могуће свести на економске и уско политичке промене. Налазимо се пред завршетком једне епохе чији су трагови и даље у нашем сећању али новонастало окружење их више не препознаје. Налазимо се пред знацима нове епохе чије обресе назиремо, али их не разумемо. Променама су захваћени не само свакодневни живот већ и вредносни систем, однос према традицији, разумевање историје, однос према држави и њеном суверенитету. Доскорашњи цивилизацијски оквир је радикално напуштен, а нови још није створен. Налазимо се у „ничијем“ простору са нејасним координатама, у скраћеном временском хоризонту у коме су сви обрасци традиционалног понашања, вредновања и односа релативизовани. Укратко, налазимо се у нестабилној тачки пресека различитих историјских, економских, вредносних и технолошких вектора чије нам путање нису довољно јасне.

Иако није експлицитно на овај начин, стање описано у претходном параграфу било је могуће уочити и на досадашњим скуповима. Тако је, на пример, скуп посвећен образовању указао на упадљиве нејасноће када су у питању циљеви образовања у Србији, уз јасне закључке да смо сведоци деградације образовних стандарда. То је, међутим, тек део шире слике глобалних промена не само код нас, већ и у свету. Скуп посвећен науци показао је несналажење и неразумевanje глобалног положаја науке и њене суштинске повезаности са образовањем, али и са ширим геостратешким контекстом у коме се она схвата инструментално, са јасним политичким импликацијама поткрепљеним знатним финансијским средствима. Скуп на коме су размотрени проблеми културе у Србији, иако је његов фокус био на идентитетским аспектима културе, остао је, чини се, недоречен не само због тога што не постоји јасна свест о значају културе у поменутиим глобалним превирањима већ и због саме природе ове области чије су границе флуидне, а сам појам недовољно прецизно одређен. Најзад, на скупу посвећеном економији разматрани су проблеми запослености у Србији са јасним знацима радикалних промена на глобалном тржишту рада. Био је то скуп који је, чини се, најјасније указао на глобалне промене које су у току, са последицама које ће захваљујући новим технологијама у непосредној будућности у потпуности изменити цивилизацијски контекст.

Ако је претходна констатација о томе да се налазимо у транзицији епоха тачна, онда је разумљива симултаност промена у областима образовања, науке, културе и економије, са једне стране, и релативизација концепта државе са друге стране. Традиционално схваћена држава је

оквир у коме се у пресеку јавних интереса одређене заједнице формулише не само дневна и дугорочна политика у ужем смислу те речи, већ и све њене пратеће компоненте као што су образовање, наука, култура и економија, али и вредносни систем. Релативизацијом појма државе, а пре свега њеног суверенитета, нестају јасно омеђене границе интереса једне заједнице који се, често индукованом конфузијом, представљају као превазиђени, ретроградни и штетни по саму заједницу. Имајући то у виду, постаје јасније несналажење у свим сферама јавног интереса јер он сам постаје нејасан.

Ипак, глобализација је неизбежан процес јер је технолошки напредак укинуо просторне и временске границе. Све се наизглед одиграва у садашњем тренутку, без обзира на географске координате, што је новина коју досадашња историја не познаје. У таквом окружењу проток капитала, слободна тржишта, укидање свих могућих баријера, широко културно прожимање и тренутна комуникација изгледају као неслућени цивилизацијски напредак. И заиста, из такве перспективе државни суверенитет се чини анахроним и непотребним. Али, то је заблуда далеко опаснија од многих заблуда којима у ближој и даљој прошлости нисмо одолели. Не постоји слободан проток капитала, не постоје универзално слободна тржишта, а културно прожимање је најчешће једносмерно и неретко наметнуто. Наводне предности глобализације инструментализоване су непроменљивом суштином политичког и геостратешког деловања које је мотивисано интересима крупног капитала. Отуда не треба да нас изненади ако се прети санкцијама државама које у свом интересу ограничавају тржиште великим светским компанијама или постављају услове којим бране своје уже и шире интересе.

Релативизацијом појма државног суверенитета ствара се псеудо-правни оквир за несметани продор на циљана тржишта, али и могућност меког или тврдог усмеравања њиховог унутрашњег устројства у кључним сегментима који су били предмет претходних скупова у оквиру овог циклуса. Стога, када је реч о Србији, не треба да чуди драстична деградација образовања, одвраћање од фундаменталних истраживања у науци и усмеравање на практичне технолошке иновације, одсуство дугорочне стратегије у култури и систематско затирање уставна културе, деиндустријализација и довођење „страних инвеститора“ чији профит не остаје у земљи итд.

Радови саопштени на скупу и објављени у овом зборнику, иако сви обрађују проблеме суверенитета у времену глобализације, могу се поделити у две тематске целине. У првој се разматрају политички и геостратешки аспекти, док је друга целина посвећена правним аспектима

суверенитета и глобализације. Тиме шеснаест радова који чине овај зборник у великој мери покрива такорећи све аспекте проблема државног суверенитета и његове угрожености глобализацијом.

Желео бих, на крају, да се захвалим свим учесницима који су својим излагањима допринели да овај скуп, а самим тим и овај зборник, добију јасан тематски фокус. Организатори скупа дугују посебну захвалност проф. Ратку Марковићу на драгоценим сугестијама када је реч о избору појединих проблема које би скуп требало да обухвати. Најзад, овом приликом желим да се захвалим проф. Драгану Симеуновићу без чијег ентузијазма и несебичне помоћи организација овог скупа не би била могућа.

Александар Костић

РЕЧ ВЛАДИМИРА С. КОСТИЋА
ПРЕДСЕДНИКА СРПСКЕ АКАДЕМИЈЕ
НАУКА И УМЕТНОСТИ

Поштовани председниче Академије наука и уметности Републике Српске, поштовани часници и чланови Српске академије наука и уметности (САНУ), поштовани учесници овога скупа, госпође и господо, данашњи скуп је сам по себи кристално јасан. Имате наслове, имате предаваче: међутим, иза овог скупа крије се једна мала прослава, рекао бих један мали успех, или још боље успех амбициозне жеље која је пре шест, седам година (а сведок сам тог пута од самог почетка) започела у једном одбору Одељења друштвених наука. Идеја је била једноставна: САНУ има обавезу да буде присутна у сагледавању актуелног, савременог тренутка у различитим областима нашег живота. Примерено, јер смо дефинисани као највиша установа у области науке и културе, али се границе које би дефинисале те велике области заправо прилично преплићу, оне су некада нејасне, а једне без других дефинитивно не могу. И тада је била идеја да се направи први циклус, заправо нешто што би се сваке године одиграло у оквиру циклуса, чули сте од академика Александра Костића о чему се ради, који би обухватио пет великих области, и то овим редом: образовање, наука, култура, економија и државни поредак, са извесним фокусима у свакој од ових области, наравно.

Да ли смо када смо циклус започели са темом образовања веровали да ћемо успети? Да будемо искрени, постојала је између конференција посвећених образовању и науци једна латенца од преко годину дана. Тада се јавио мали црв сумње да ћемо негде посустати, јер је прилично тешко координисати све оне који су у овом науку учествовали; међутим, некако смо се тргли, састанци су се одржавали после тога један за другим и за сваком од конференција, што сматрам посебно значајним, остали су писани трагови. И ми данашњим, односно и сутрашњим скупом заправо затварамо први круг, први циклус. Свих пет тема је обрађено. Али, обрађено је само у првој итерацији. Идеја је заправо да ми наставимо без икакве паузе и да се поново, после пет година, вратимо на тему образовања, па потом науке, и тако редом, остављајући и даље писане трагове шта су неки мислећи људи у Србији сагледавали када су у питању ови заиста кључни аспекти живота наше заједнице.

Друго питање које се овде поставља је да ли је Академија била у стању да сама изнесе овакав подухват? Не, није. И то САНУ од самог почетка није ни крила. Академија то може да уради само уз помоћ озбиљних људи који се овим проблематикама баве и који о њима знају врло често и више од нас, односно наших чланова који су у блиским областима. Према томе, понудили смо простор да људи који одређене проблеме разумеју, о томе проговоре. Ово што изговарам може се проверити по списковима предавача. Други предуслов који смо поставили је да они који учествују у тим симпозијумима не буду нужни истомишљеници. Због чега би се истомишљеници окупљали, једни другима говорили оно у чему се међусобно слажу и због чега се међусобно препознају? Покушали смо да успоставимо једну просвећенију форму дијалога и један од комплимената организаторима ових скупова, ако могу ја да га дам као човек који је чак и од извесних учесника овог симпозијума дефинисан као „тек медицинар“, је да су и дијалози након предавања остали записани – да се ауторизују и да се види шта су људи који знају о чему говоре (а мислим да свако ко данас и сутра учествује зна о чему говори) изrekli у САНУ, где се нису слагали, где су биле евентуалне границе одређених неспоразума и како су они превазилажени. Мислим да је и то лековито за наше друштво – дијалог је очито могућ, без међусобног вређања и унижавања. Ја сам почео да губим наду да је тако нешто могуће, али на вама је да докажете да то јесте и да је ово само моја старачка мрзовоља.

Госпође и господо, за ову врсту ваше активности најтоплије вам се захваљујемо, јер помажете не само Академију, већ и ширу заједницу у разумевању кључних проблема. Ја вам се, кажем, захваљујем, али вас и уверавам да, без обзира шта ће бити у будућности, ова идеја остаје једна од кључних активности Академије, јер на тај начин ми још увек имамо неку врсту непрекинуте пупчане врпце са реалношћу. И на овоме ће сви који се будемо и ако се будемо питали, истрајавати. Организаторима честитам на свему што се овде данас догађа, али указујем да је и раније било неколико кључних састанака у САНУ. Ти састанци су имали за циљ да покушају да предвиде шта то будућност доноси свима нама? Нажалост, није било много заинтересованих. Када смо пак правили скупове о историјским интригама, међусобним сукобима, о причама које су биле увек на изванредан начин повезане са историјским тајнама и сенкама, сала је готово по правилу била испуњена. Негде смо колективно престали да будемо способни да се суочавамо са кључним питањима и проблемима и да о њима озбиљно разговарамо. Стога, ово што ви данас радите и што су радили ваши претходници у прве четири теме, рекао бих да има неку врсту пионирског значаја. И за друштво у целини, и за саму САНУ, посебно.

СУДСКА ДИКТАТУРА КАО ИНСТРУМЕНТ ОБНОВЉЕНЕ МОНРООВЕ ДОКТРИНЕ¹

Миша Ђурковић

Институт за европске студије, Београд

Сажетак: Аутор анализира како САД употребљавају феномен судске диктатуре да би извеле талас смене власти у Латинској Америци. Најпре се објашњава значење судске диктатуре. Затим се анализира како су судије у појединим земљама Латинске Америке узурпирале положај и директно се умешале у политичке процесе. Својим једностраним и инструментализованим методама борбе против наводне корупције, помогле су да се са власти уклоне лидери ружичасте племе и да се на њихова места доведу практичари лојални САД. У посебном фокусу су Бразил, Аргентина, и Еквадор.

Кључне речи: Латинска Америка, судска диктатура, судије, САД, Лула да Силва

Последњих година истраживачку пажњу посебно ми заокупља феномен употребе, односно инструментализације судске, уставносудске, и у ширем смислу правосудне власти, као и међународних судова и трибунала, за политичке и геополитичке сврхе. Ради се о феномену који је Ото Кирхајмер, ученик Карла Шмита и припадник франкфуртског круга, називао *полиитичком њравдом*, или политичком употребом правде. У том серијалу раније сам објавио најпре студију о употреби Хашког трибунала за утицај на актуелна политичка дешавања у односним екс-југословенским земљама, а затим и студију о Роберту Борку и феномену судске диктатуре.² За потребе конференције, а затим и зборника САНУ, изабрао сам да прикажем конкретну инструментализацију судске диктатуре за подривање суверенитета и обарање демократских режима у земљама Латинске Америке, коју спроводе Сједињене државе, у настојању обнове деловања на принципима Монроове доктрине.

Ово истраживање може бити важно и за потребе Србије. После 2000. године стране силе и међународне организације које оне контролишу су под формом консултација, испомоћи, саветника и других актера дубоко ушле у наш правосудни систем, играјући веома штетну улогу у специјалним тужилаштвима, у привредним судовима, апелационим судовима и другим правосудним инстанцама. Домаће правосуђе је стога изузетно неефикасно, а Србија је страховито далеко од потребних

1 Чланак је резултат рада на пројекту 179014, који подржава Министарство просвете, науке и технологије републике Србије.

2 Види Ђурковић, (2018a), Djurković, (2018b).

норми ефикасне правне државе, што утиче и на пословно окружење, општу несигурност живота и имовине грађана, па и масован одлив становништва из земље.

Након што покажемо штетну улогу, посебно врховних и уставних судова у САД, покушаћемо да демонстрирамо зашто неопходни процеси ресуверенизације у низу држава од Европе до Латинске Америке данас морају да пођу од кршења отуђене, антидемократске и антисуверенистичке моћи уставних, врховних и других важних судова.

* * *

Крајем августа 2015. године, амерички канал *Нејџфликс* емитовао је први серијал од десет епизода нове телевизијске серије *Наркос*. Бриљантно продуцирана серија са одличном екипом глумаца, детаљно је реконструисала период осамдесетих година када почиње успон Пабла Ескобара. Но, у идеолошко-вредносном смислу, серија је на суптилан и уметнички убедљив начин развила познату „мејнстрим“ наратију о корумпираним локалним политичарима и непостојећем правосуђу, о дивљим, необузданим нарко трафикантима Колумбије, о похлепи, убиствима, обрачунима, огромној количини кокаина који се прелива у САД и уништава здравље целе популације итд.³ Једини позитивни ликови које гледалац види јесу Стив Марфи и Хавијер Пења, агенти америчке *ДЕА* који воде борбу против читавог овог система, и понеки Колумбијац, попут председника Сезара Гавирије, који има храбрости да препусти Американцима обављање посла, односно да воде борбу против читавог система штитећи не само интересе Америке него у исто време и права локалног народа.

Свако ко зна у колико су блиским односима увек стајале институције популарне културе и америчка спољна политика, те безбедносни сектор, схватио је да ова серија, нимало случајно, коинцидира са великим повратком *џринџоса* у простор који они још од председника Монроа виде као своје двориште, а који су по општим оценама запустили током претходне деценије због својих активности на Блиском истоку, завршно са реализацијом Арапског пролећа. Дакле, појава ове серије у којој се велики део комуникације одвија на шпанском језику, са веома популарним локалним глумцима (бразилац Вагнер Моура) и агентом *ДЕА* који је латиноамеричког порекла (Педро Паскал), нимало случајно коинцидира са годином у којој су покренуте демонстрације и захтеви за опозив некооперативних власти у низу земаља Латинске Америке.

3 Један од ретких радова који из ове перспективе третира крајње занимљив феномен серије *Наркос* је Rocha, (2018).

Одмах се намеће паралела са чувеном *екскурзијом* коју је Волт Дизни са 16 својих уметника направио у пролеће 1941, управо по Латинској Америци. У предвечерје уласка САД у рат, председник Рузвелт је хтео да отпочне сузбијање немачког утицаја на ове просторе, па је у ту сврху организовао турнеју Дизни студија у Бразилу, Чилеу, Аргентини и Перуу. Турнеја је била велики успех у сваком погледу, укључујући поправљање имиџа САД у ове три земље. Као резултат те турнеје настали су познати цртани филмови *Салугос амијос* и *Три кабаљероса*,⁴ са Жозе Караоком и Панчитом.

Током првих петнаест година нашег века, за време два Бушова мандата и првог Обаминог, простор Латинске Америке се у знатној мери отео контроли свог великог северног суседа. У великом броју важних земаља на власт су дошле снаге у знатној мери непријатељски расположене према политици САД и самој тој држави. Од Венецеуле, преко Бразила, Еквадора, Боливије до Аргентине власт су преузеле политичке снаге и лидери који су подвођени под популарну одредницу *ружичасте њлиме* (pink tide).

Читалац треба да разуме посебну линију идеолошких и политичких подела у латиноамеричким земљама. Американци су током седамдесетих и осамдесетих година у све ове државе извозили модел који је најчешће комбиновао војну диктатуру, односно неки облик ауторитаризма са такозваним неолибералним, односно протржишним економским уређењем. Војне диктатуре уведене после државних удара у Бразилу (1964), Чилеу (1973) или Аргентини (1976), које су Американци подржавали, оставиле су веома тешке ране на друштва ових земаља.⁵ Како је Стенли Рут приметио, све државе овог простора, сем Коста Рике, имале су бар једно искуство диктатуре коју су подржале САД.⁶ Против њих су биле веома широке коалиције у којима су доминирале снаге антиглобалистичке левице, посвећене изградњи солидарности, социјалне државе и заговорници самосталности ових земаља

4 Године 2009. Тед Томас је снимео документарцац *Волт и Ел Групо* (*Walt & El Grupo*) који је обрадио цео овај подухват, занимљив за разумевање јавне дипломатије и поп-политике САД. Занимљиво је да је цео пројекат погурао Нелсон Рокфелер, који је тада био у администрацији задужен за међуамеричке односе, дакле односе САД са другим земљама континента.

5 Види књигу Грега Грандина, *Последњи колонијални масакр: Латиинска Америка у хладном рату*. Grandin, (2011). Године 1975. лансирана је злогласна операција „Кондор“, која је укључивала подстицај терора, мучења, прављења логора, масакра, отимања деце и других језивих метода застрашивања и елиминације политичких противника САД и тржишне економије у Латинској Америци. О овој операцији погледати McSherry, (2005).

6 Ruth, (2006).

у односу на САД. Током периода диктатуре велику улогу у опозицији имале су и синдикалне организације, али и делови римокатоличке цркве који су се опирали како диктатурама тако и радикално тржишној политици ММФ-а⁷.

Након отварања и демократизације током деведесетих у први план је избила генерација лидера који су током диктатуре припадали опозиционим и радничким круговима. После 2000, они су преузели власт и почели да граде свој модел који се углавном назива демократским социјализмом, антиамериканизмом итд. Хуго Чавез дошао је на власт 1999, Лула да Силва 2003, када и Нестор Киршнер, Ево Моралес 2006, Рафел Кореа 2007, Хосе Мухика 2010. Сви су наступили са економским и социјалним моделом који је афирмисао протекционизам, већа буџетска издвајања за здравство, образовање, социјалну сигурност и на тај начин директно су ишли против препорука међународних финансијских институција. Кренули су са већим опорезивањем мултинационалих корпорација, инфраструктурним пројектима, и борбом против сиромаштва. По правилу, остварили су велику популарност, пре свега код широких маса становништва, које су осетиле озбиљне користи од ове измене у односу на време владавине препорука ММФ-а нпр.

Ови лидери су се такође међусобно помагали правећи у Меркосуру озбиљне лобије за сузбијање интереса САД, за међусобну заштиту од њиховог предаторства и сузбијање утицаја америчких штићеника, попут Мексика или Колумбије нпр., и са мање успеха у Организацији америчких држава. Уз то је дошло и све веће отварање ка инвестицијима Кине и покушајима сарадње са Русијом. Бразил је у време Силве био један од најбрже растућих економија на свету која је претендовала и успела да постане важна регионална сила. Учешће у организацији БРИКС, као и постизање иранског нуклеарног споразума 2010, представили су Бразил као потенцијално озбиљног глобалног играча. Све је то попало црвене лампице у Вашингтону и подстакло нову офанзиву за повратак сузбијеног утицаја САД и враћање овог простора у њихову сферу утицаја.

Но, овога пута, испоставиће се, за разлику од ранијих година обележених војним диктатурама, грађани и политичари ових земаља суочиће се са потпуно новим, до тада непознатим феноменом – *сугском диктатуром* (*dictadura de los jueces, dictadura judicial*). Процес сузбијања домаћих некооперативних лидера и партија одиграо се уз пре-

7 Додуше, слично као и у међуратном периоду у Европи, постојале су различите тенденције. Било је и делова цркве у појединим земљама који су блиско сарађивали са диктаторима и подржавали их у име борбе са комунизмом. Види De Souza, (2007).

судну улогу и помоћ правосудних органа, а посебно судија врховних и уставних судова. Тако се и на простор Латинске Америке проширило оно што Роберт Борк назива *америчком болешћу*: судска злоупотреба позиција којом се узурпирају законодавне надлежности и води идеолошка политика. Неки аутори већ тврде да је савремена софистицирана судска диктатура у Латинској Америци заменила некадашњу бруталну војну диктатуру.⁸

У наставку текста најпре ћемо укратко објаснити сам феномен судске диктатуре, а затим и показати како је судска диктатура искоришћена као оружје које су САД и њихови локални партнери из односних земаља искористили за подривање суверенитета, демократије и, у крајњем збиру, националног интереса тих држава. На крају текста ћемо указати на то како су поједине европске земље које покушавају да васпоставе суверено одлучивање о својој судбини, натеране да најпре ограниче простор деловања својих наводно независних уставних судова. У сличној позицији се налази нови мексички председник Андрес Мануел Лопес Обрадор, који почиње да улази у сукоб са иначе активистички настројеним судијама у својој земљи.

* * *

Недавно сам у часопису *Анали Правној факултету* у Београду објавио велику студију о проблему судске диктатуре под називом „Роберт Борк и питање судске диктатуре“.⁹ Овде ћу у веома сажетом облику представити феномен судске диктатуре, да бисмо схватили како овај механизам делује на простору Латинске Америке.

Наиме, још приликом доношења устава САД вођена је велика полемика између, с једне стране Хамилтона, Медисона и Џеја, чији ће списи бити објављени под заједничким називом *Федералисти* или *Федералистички списи*, те непотписаног и до данас непрецизно одређеног аутора који се потписивао псеудонимом Брут, и чијих је 16 есеја објављено са радовима других аутора под заједничким именом *Анти-*

8 Crocetti, (2018). Исто тврди и Кристина Киршнер, бивша председница Аргентине. У августу 2018. у парламенту је рекла да треба поредити актуелну диктатуру са некадашњом, када су се противници елиминисали просто убијањем, а сада се елиминирају инструментализацијом судске моћи. <https://www.hispantv.com/noticias/argentina/386175/fernandez-proceso-judicial-dictadura-macri>. На саслушању пред судијом Бонадио истакла је да се ради о регионалном моделу за уклањање свих лидера, снага и покрета који се боре за проширење права и излазак из сиромаштва милиона људи. <https://www.hispantv.com/noticias/argentina/385286/cristina-kirchner-bonadio-corrupcion-coimas>

9 Ђурковић, (2018).

федералист. У овој полемици Хамилтон је сковао чувену формулацију о најмање опасној грани власти (*the least dangerous branch*), верујући да ће судство, и посебно Врховни суд, имати улогу конзервативног контролора реформи, бранећи стабилност и и спречавајући превише брзу еволуцију у друштву. Но, из данашње перспективе јасно је да је много бољу пророчку моћ имао Брут. Он је у свом *Антифедералисти*у број 12 истакао да ће, захваљујући великој моћи добијеној Уставом, суд ширити своју законодавну моћ, повећати генералну јурисдикцију судова и коначно смањити па и уништити законодавну и правосудну функцију државе.¹⁰ Брут је указао на потенцијални проблем одредбе која суду даје право да тумачи Устав у складу са духом и резоном, а не само према слову закона. Такође је видео опасност у томе што је судовима дато право да одлучују о валидности законодавних мера које доноси Конгрес: предлагао је да се примени већа контрола над деловањем судија и да криминал не буде једини основ за њихово смењивање.

Суд је заиста до Грађанског рата свега у једном случају искористио право судске ревизије, али је у другој половини века та пракса појачана. Судови су посебно битну улогу имали током година депресије и Рузвелтовог *Њу дила*. Тада су се повеле велике полемике о односу судске и извршне власти. Међутим, стварна револуција почиње од случаја Браун из 1955, када је суд својом пресудом укинуо сегрегацију. Након 1962, формирана је јасна либерална већина у Врховном суду и од тада је отпочела серија пресуда којима је током наредних пола века систем вредности и читав систем наслеђених институција радикално измењен.

Године 1995. Вилијам Квирк и Рендал Бридвеле објавили су књигу која носи наслов *Судска диктатура*. Но, мислилац и правни теоретичар који је највише афирмисао овај теоријски појам и демаскирао насилно противуставно понашање либералних судија у Америци, Израелу и другим крајевима света, био је Роберт Борк, човек чија је номинација за место у Врховном суду САД оборена 1988, након бруталне јавне кампање дефамације и понижавања која му је приређена. Он је након тога у низу књига и зборника које је уредио са сарадницима, детаљно анализирао механизме судске диктатуре, као и опасност коју она представља за америчку демократију, уставност, морал и вредносни систем.

Судије Врховног суда у САД током претходних пола века приграбиле су читав низ законодавних, па и извршних овлашћења, која им према оригиналном тумачењу устава ни најмање не припадају. Ипак, уз помоћ крупног капитала, медија, универзитетских лобија, где увели-

10 Погледи на страници <https://www.constitution.org/afp/brutus12.htm>. Збирка антифедералистичких списа може се наћи као *The Antifederalist Papers*, на страници <http://www.firearmsandliberty.com/antifederalist/theantifederalistpapers.pdf>

ко доминирају припадници неотроцкизма, односно радикалне левице, успели су да овладају комплетним јавним простором и да свој судски активизам и узурпацију моћи представе као наводну борбу за правду, људска права и друге вредносно одређене појмове. Врховни суд је у назначеном периоду донео читав низ изузетно контроверзних одлука, најчешће директно супротних Уставу САД, којима је протерао религију из школа и јавне сфере, наметнуо абортус на целој територији САД, наметнуо хомосексуалне бракове и тиме насилно променио схватање брака у овој држави итд. Већ дуго времена овај суд служи за насилно, антидемократско ратовање против традиције, устава, воље већине и наслеђених појмова, категорија и вредности којима је обичан Американац дефинисао свој и идентитет своје заједнице.

Ова пракса се после 2000. године све више шири и у друге земље. Примећено је да су до Другог светског рата само судови САД и Норвешке имали право да преиспитају и оборе законе које парламенти доносе. Данас је то постала пракса у више десетина земаља, а њихов број се стално увећава. Осим судова САД, по злу чувеној активистичкој пракси познати су судови Израела, Канаде, Европски суд за људска права, Европски суд правде, ад хок међународни судови итд. Борк је указао на то да се овако настројене судије међусобно помажу и да судије у одређеним земљама почињу да цитирају преседане и одлуке судија не само из необавезујућих пресуда међународних трибунала већ и судова других држава са попутно различитом правном традицијом и праксом. Тако се ова америчка болест попут вируса шири преко читаве земљине кугле, пре свега угрожавајући елементарне демократске слободе и право људи да одлучују о сопственој судбини.

Овде ћемо показати како су САД током последњих пет до десет година подстакле ширење судске диктатуре на простор Латинске Америке, као део стратегије обнове Монроове доктрине, односно поновног стављања овог простора под своју пуну контролу и спречавања уласка других великих сила, као што су Кина и Русија.

* * *

Сједињене Америчке Државе су негде у време почетка дешавања у Украјини, 2013. и 2014, фактички отпочеле да третирају односе са Русијом, и делимично Кином, као нови хладни рат. Не само у Европи, отпочела је снажна пропагандна кампања за сврставање свих потенцијалних савезника у јединствени антируски фронт, што је пратио и нови, веома интезиван пропагандни дискурс о наводним хибридним и сајбер-ратовима које Русија покреће у намери да се меша у унутрашње односе појединих земаља, да руши Европску унију и да шири своју сферу утицаја.

Део ове стратегије постало је интензивно деловање ка простору Латинске Америке. Период од 2000. до 2014. посматран је као доба успона лидера ружичасте племе, који су у економском, социјалном, али и геополитичком смислу прилично радикално изашли из сфере утицаја САД. Велику нервозу показивали су актери великих компанија и банака, чији је утицај током наведеног периода на поменутом простору поприлично скресан, а искуство Гватемале и Чилеа нпр., показује да велике компаније могу да покрену америчку дипломатију и безбедносни сектор, па да у циљу заштите својих интереса организују и државне ударе. Доба владавине Луле Да Силве, Нестора и Кристине Киршнер, Рафаела Кореје, Ева Моралеса и Уга Чавеза обележено је значајним економским растом у великом броју тих земаља, повећањем издвајања за потребе здравства, образовања и сузбијања сиромаштва, као и повратком суверенитета и демократије у изворном смислу. Чавез је, на пример, одштампао милионе примерака устава и поделио грађанима Венецуеле да би их упознао са тиме која права имају, а нови председник Мексика Лопес Обрадорд, коме су грађани на инаугурацији симболично скандирали „Ниси сам!“, инсистира на честим редовним конференцијама за јавност да би људе упознао са свим потезима којима реализује оно што је обећао. Ови лидери су обновили аутохтону смешу политике која баштини традицију теологије и филозофије ослобођења и полако су покренули талас еманципације од северног суседа. Стратези у Вашингтону и Пентагону посматрали су стога овај простор као запуштен и испуштен, са врло опасним тенденцијама, те је у светлу пројекције нових глобалних сукоба са Русијом и Кином, лансиран цео пакет у покушају да се ово подручје врати под контролу.

Посебно треба издвојити постављање Марка Фајрстајна на место кључног човека у администрацији за Латинску Америку, у мају 2015. године. Он је пре тога, од 2010. године, био на месту помоћника администратора УСАИД-а за Латинску Америку и Карибе, и по тврђењу Шона Невинса, одиграо је значајну улогу у државном удару у Парагвају 2012.¹¹ После 2015, међутим, кренуо је талас таквих операција.

11 Nevins, (2015), <https://shadowproof.com/2015/05/13/coups-massacres-and-contras-the-legacy-of-washingtons-new-point-man-in-latin-america/> Ради се иначе о човеку који је још осамдесетих година био ангажован на сузбијању левичарских влада на овом простору, што је укључивало масакре, помагање војних хунти, војних удара итд. Његову занимљиву биографију која показује човека за специјалне задатке који се стално креће између администрације, новинарства, НВО-а и очигледно пуно обавештајног рада, можете погледати на страници Центра за стратешке и међународне студије.

Уз то је ишао и стандардни пропагандни пакет о малигном утицају Русије у вредносном, економском, политичком и безбедносном смислу¹². Слично као и у Европи, посебно се истиче сарадња са „популистичким лидерима“, који наводно крше демократију и који су наводно носиоци корупције и актери угрожавања владавине права до које је, као што знамо из скорашње историје, Американцима наводно много стало. Ово наглашавање потребе за сузбијањем корупције и владавином права постаће основа за ширење феномена судске диктатуре на простору Латинске Америке.

Пошто је феномен релативно нов и заправо тек у 2018. години је почео да се јасно перципира као јасна тенденција, односно стратегија САД, великих компанија и кооперативне локалне елите, не постоје одговарајући академски радови. Ово је заправо вероватно један од првих покушаја да се та тенденција захвати, забележи, опише и лоцира у глобални контекст све израженијег сукоба демократија са предаторским понашањем наводно независних судова.¹³

Судска диктатура, или у ширем смислу правосудна диктатура, такође се може посматрати као још један веома важан сегмент у теорији и пракси државних преврата која је јако напредовала током последњих двадесетак година, захваљујући деловању Отпора, Канваса, таласу обојених револуција, Арапском пролећу, македонским дешавањима, као и занимљивим неуспелим покушајима свргавања власти у Ирану или Хонг Конгу.¹⁴ У ту сврху лансиран је термин *lawfare*, као кованица од термина *Law* (закон, право) и *Warfare* (рат). Овај термин се односи на све облике употребе, односно злоупотребе права, тужилаштва, судства и међународних судова у циљу остваривања политичких, унутрашњеполитичких и геополитичких циљева. Ромеро даје врло лепу дефиницију овог феномена коју су сковали експерти у Кливленду на конференцији 2010. године: „...судски рат који се одвија кроз нелегитимну употребу унутрашњег или међународног права са намером да

12 Погледати нпр. студију Јулије Гурганус из маја 2018. године, урађену за потребе Карнегијеве задужбине за међународни мир, о руској геополитичкој игри у Латинској Америци, где се детаљно по појединачним земљама анализира руски утицај на економском, политичком, информационом и војном пољу. Види Gurganus, (2018), <https://carnegieendowment.org/2018/05/03/russia-playing-geopolitical-game-in-latin-america-pub-76228>

13 Аутор је наравно свестан методолошких опасности оваквог раног приступа, но мислим да има довољно материјала на основу ког се, уз моје претходно бављење феноменом судске диктатуре, овај рад може поставити као валидна хипотеза, хеуристичко исцртавање простора, уз очекивање да накнадни радови колега са тог простора потврде или можда побију моје тезе.

14 О новијим тумачењима државног преврата види Парезановић, (2013).

се уништи противник, постижући тако победу на бојном пољу односа јавне политике, парализујући политику и финансије противника, или их судски онемогућавајући да не би могли да остварују своје циљеве нити да истичу своје кандидатуре за јавне позиције.¹⁵

Још је Ото Кирхајмер писао о политичкој правди, а ја сам недавно на примеру деловања Хашког трибунала показивао како је овај суд од 1993. до 2017. коришћен за остваривање актуелних политичких циљева у балканским земљама.¹⁶ Из нашег региона треба издвојити велику улогу коју је такозвано *Специјално тужилаштво за корупцију* одиграло у вишегодишњем хибридном процесу обарања власти Николе Грујевог у Македонији. Ово тужилаштво и тужиоца Катицу Јаневу наметнуле су стране, а пре свега америчка амбасада, да би преко ње подизали оптужнице, претили, уклањали министре, слали у затвор, примењивали двоструке стандарде и на крају помогли смену власти. Нова нелегална власт одмах је отпочела кључне геополитичке процесе које су Американци иницирали, као што је федерализација Македоније и потписивање Преспанског уговора, којим треба отворити пут за улазак Македоније у НАТО, што је од почетка био најважнији циљ новијег америчког деловања у овој држави. У Бразилу је, као што ћемо видети, такође одрађен хибридни поступак који је укључивао и жуте патке на улицама, и медијску пропаганду, и захтев за парламентарни опозив, уз најважнију улогу судије Сержија Мора.

Покушајмо сада да прикажемо како се овај процес у пракси одвијао у Латинској Америци. Најпре треба указати на то да већ дуго траје процес трансформације правних система Латинске Америке под утицајем САД. Ови системи су углавном грађени по европском континенталном моделу, са писаним уставима, законима и релативно ограниченом улогом правосуђа, дакле судије као неког ко примењује право. Но, што због деловања америчких фондација, што због школовања или усавршавања великог броја правника из ових земаља на водећим правним школама у САД, као што су Јејл, Принстон или Харвард, током последње две деценије и ту је почела да се шири култура прецедентног права. Судије су као и у другим земљама по свету где су Американци и Енглези реформисали правне системе, почеле да отимају све веће ингеренције, да се све више мешају у законодавни процес, да обарају законе и да својим пресудама улазе не само у процесну већ и у садржинску материју, по угледу на своје колеге и професоре из САД. Некако су ти покушаји још од прошле деценије увек коинцидирали са интересима управо САД.

15 Romero, (2018).

16 Види, Djurković, (2018).

Чак и пре овог таласа о коме говоримо постављен је председан са обарањем Мануела Зелаје у Хондурасу. Зелаја је изабран за председника 2006. године, приближио се Чавезу и започео читав талас социјалних и правних реформи, као што су увођење бесплатног образовања за сву децу, обарање каматних стопа, повећање минималне наднице за 80%, обезбеђивање бесплатних obroка у школи за 1,5 милиона деце, смањење сиромаштва за 10% итд. Такође је покушао да укључи Хондурас у АЛБА асоцијацију латиноамеричких земаља. Да би у унутрашњој политици добио већа овлашћења, Зелаја је покушао да промени устав и у ту сврху покушао да одржи референдум. Врховни суд је најпре забрањено тај референдум, а онда наредио да се Зелаја ухапси. Крајем јуна 2009. суд је издао наредбу да се легитимни, изабрани председник ухапси и нешто касније протера из земље.

Иако је председник Обама номинално осудио пуч, касније откривени мејлови Хилари Клинтон показали су, што је и сам Зелаја тврдио, да су Американци били веома заинтересовани за промену власти која се и десила. Зелаја је протеран у Костарику.

Следећи важан случај је Фердинандо Луго у Парагвају. Овај бивши римокатолички свештеник и бискуп, заступник теологије ослобођења, 2008. године победио је на председничким изборима. У складу са својим интелектуалним убеђењима, покренуо је низ мера којима је желео да помогне подизање стандарда сиромашних чланова друштва. У то је спадала градња јефтиних станова, бесплатно лечење за сиромашне и повећање социјалне помоћи. Четири године касније парламент је против њега покренуо поступак смене (импичмент) у јуну месецу. Након изгласавања, Врховни суд Парагваја је аутоматски потврдио наводну легалност поступка и Луго је уклоњен са власти. Све се одиграло веома брзо након контроверзног и сумњивог инцидента у мају, који се тицао власништва земље на Кампос Моромби, када је погинуло шест полицајаца и 11 фармера. Луго је покренуо истрагу око овог сумњивог масакра, али је врло брзо уклоњен.

Викиликс депеше су, међутим, откриле да је већ у марту 2009. америчкој амбасади у Парагвају био познат читав сценарио операције који су смислили високи званичници супротстављене партије. Детаљно се објашњава идеја да се нађе неки повод након кога ће у парламенту бити организован импичмент, ма како правно проблематичан био, и да они након тога поврате власт.¹⁷ Овај парламентарни удар, подржан од стране Врховног и посебно изборног суда, велики број земаља у Латинској Америци прогласио је за државни удар, указујући на сличност са обарањем Зелаје.¹⁸

17 Види телеграм од 28. марта где се јасно каже да се припрема парламентарни пуч. https://wikileaks.org/plusd/cables/09ASUNCION189_a.html

18 Ezquerro-Cañete, A, Fogel, R, (2016).

Невин се позива на истраживачки рад Наталије Виане, која је уочила како је *USAID* радикално појачао свој рад у Парагвају након избора Луга, и то посебно са оним секторима државне управе који ће одиграти велику улогу у импичменту.¹⁹ Циљ је био да се спречи његово политичко јачање које би Парагвај одвело у све већи блок држава одлучних да се супротставе Американцима.

На почетку свог прегледног чланка Ромеро даје преглед пет до шест кључних судских одлука које су од септембра 2016. до јула 2018. промениле политичку географију Латинске Америке²⁰ Осим Колумбије и Еквадора наводи се и оно што се дешавало у Бразилу и Аргентини.

Наравно, два најважнија случаја *lawfare* везана су за ове две кључне земље на простору Јужне Америке – Бразил и Аргентину. Бразил је период од 1964. до 1985. године провео под режимом војне диктатуре коју су американци разумљиво подржавали. Након такозваног златног доба високог економског раста (до 1973), са почетком светске енергетске кризе и Бразил је почео да се суочава са проблемима, да би крајем те деценије ушао у зачарани круг рецесије и хиперинфлације. Петнаестак година након пада војне диктатуре на власт је дошла Радничка партија, а председнички мандат је од 2003. преузео дугогодишњи синдикални лидер и политичар Лула да Силва. Током два мандата у периоду 2003–2011 Лула да Силва је спровео низ програма који су на радикалан начин почели да искорењују сиромаштво, али је у исто време направио систем који је привлачио велике стране инвестиције и омогућио велики привредни напредак. У великој мери ово се наставило и током мандата Лулине наследнице Дилме Русеф. Бразил је преко БРИКС-а, учешћа у иранском нуклеарном споразуму и организације Светског првенства у фудбалу 2014, те Олимпијских игара 2016, знатно подигао и међународни углед и престиж. Бразил је ушао међу десет највећих привреда на свету и полако постајао значајан регионални лидер, чији је економски и политички модел, са свим својим манама које има тако велика земља, почео да привлачи погледе људи из целе Латинске Америке.

Током 2011. дијагностикован му је рак грла и Лула је на председничким изборима подржао Дилму Русеф која је била његов шеф кабинета, као неку врсту гаранта континуитета. Она је 2015. без већих проблема добила и други мандат, али одмах након избора покренути су механизми који ће након годину и по дана довести до њеног импичмента 31. августа 2016. године. Низ политичких лидера и аналитичара

19 <http://www.thenation.com/article/173762/usaid-dubious-allies-paraguay>

20 Romero, (2018).

је истицало да је овај процес обарања Дилме Русеф, лансирања борбе против корупције у случају Лава Јато (перионица) и спречавања Лула Да Силве да заузме позицију у администрацији, те да поново постане председник, био режиран у Америци.²¹ У питању је била сложена операција²² у којој смо, између осталог, видели и жуте паткице које ће се касније појавити као симбол и у Москви и Београду. По правилу се њихова појава увек везивала за Соросеву инфраструктуру. Но, посебно важну улогу у целом процесу одиграли су судови.

Како је приметила Елијане Брум, правда је у Бразилу добила лице са судијом Сержиом Мороом. Протестанти који су тражили оставку Дилме Русеф носили су мајице са његовим ликом на којима је писало „У Мора верујемо“. Моро је 2014. био један од главних судија који је покренуо процес Лава Јато и добио је огромну подршку од медија, које је користио за пропагирање својих врло контроверзних мера. Између осталог, он је иницирао пуштање у медије снимљеног разговора између Дилме Русеф и Лула да Силве као кандидата за место шефа кабинета (позиција ранга премијера) у том тренутку, у коме се чује како она објашњава да је важно да се за сваки случај њему обезбеди административна заштита. Ову контроверзну меру сам Моро је правдао интересом јавности да сазна тако важне ствари.²³ Занимљиво је да Да Силва тада уопште није био оптуживан за учешће у корупционом скандалу.

Када је Да Силва постављен на то место, судија Врховног суда Гилмар Мендеш је иницирао да се истог дана укине одлука и да се Лула уклони са те позиције. Судије су такође одиграле кључну улогу током 2018, када је њиховом одлуком спречена кандидатура Да Силве за трећи мандат, иако је у том тренутку био најпопуларнији кандидат са преко 40% подршке. Лула је био у процесу жалбе на затворску казну која му је одређена пресудом из 2017. године, па је одлука суда фактички онемогућила његову победу на изборима, а уместо тога послали су га на издржавање дванаестогодишње затворске казне.

Овде треба напоменути да је 23. марта 2018. године *Нејџфликс* поново одиграо значајну улогу у пратећем пропагандно-психолошком рату. Тада је емитовано осам епизода серије *Механизам* (аутор је исти Хосе Падиља који стоји иза серије *Наркос*), снимљене на португалском језику, у којој се детаљно обрађује случај Лава јато и приказује да су Да Силва и његови сарадници умешани у огромну корупцију и дилове са великим енергетским компанијама.

21 Кристина Кишнер је говорила да је либрето оперете написан у Вашингтону.

22 Види интервју са Жозе Луис Фиоријем. De Lucena, (2019).

23 Мороове методе су изузетно контроверзне, једностране и очигледно политички мотивисане. Постоји читав низ врло контроверзних случајева на којима је он радио.

Овде треба поменути да су у јануару 2019. Анонимуси објавили шесту траншу хакованих мејлова британских оперативаца окупљених око *Иницијативе за информацијски*, у којима се говори о стратегији ширења утицаја на Западни Балкан. Кључно место стратегије треба да буде наводна борба против корупције, а у оквиру наступа тражи се, између осталог, и снимање телевизијске сапунице чији предмет ће бити политичка корупција. Британске обавештајно-политичке структуре, очигледно припремају примену латиноамеричког метода који сада описујемо на простору такозваног западног Балкана.²⁴

Дакле, током периода 2014–2018. бразилско правосуђе је одиграло кључну улогу у свргавању са власти Партије рада и њених вођа, што је укључивало и формалну забрану бављењем политиком и, коначно, осуду и дугогодишњу робију за вођу партије Лула Да Силву. У исто време корупција која је била очигледна у случајевима финансирања опозиционе ПСДБ потпуно је игнорисана. Моро је у међувремену виђан у срдачним односима са њиховим вођама, да би након победе Жаира Болсонара, којој је фактички директно кумовао, овај судија од првог новембра постао министар правде!

Ради се о директном, доказаном сукобу интереса, али ово су глобални медији прећутали. Овде се налази суштина проблема. Током последњих стотинак година постали смо сведоци све радикалније меркантилизације политике и политичког, где новац игра далеко важнију улогу него идеје, и представља основу и за развој организација, лобирање, пропаганду и све делове политичког. Финансирање политичких партија је стога, нажалост свуда у свету, повезано са разним облицима корупције и сиве зоне. Да не говорим о простору Латинске Америке у коме је то, слично као и у знатним деловима латинске Европе, малтене део обичајности и културе пословања. Једнострана примена мера осуде, за које се очигледно увек може наћи довољно материјала, једнака је политичкој инструментализацији правосуђа, односно постаје облик судске диктатуре. У овом случају је судство Бразила вршило једностранни прогон, иницирало директно мешање у изборни процес и преузело ингеренције извршне власти, па и бирачког тела. Како с правом примећује Ромеро, видели смо парадокс да грана власти која је најодговорнија за глобални статус Латинске Америке као шампиона корупције, одједном улази у наводне крсташке ратове сузбијања корупције, али врло циљано.²⁵

24 <https://www.logicno.com/politika/london-operacija-zapadni-balkan.html> Документа се могу видети на страници <https://www.cyberguerrilla.org/blog/operation-integrity-initiative-british-informational-war-against-all-part-6/>

25 Romero, (2018).

Слична ствар се десила и у Аргентини 2014. године. Са свим својим повременим економским кризама, ова земља је и даље једна од десет највећих економија на свету и традиционално политички врло утицајна не само на континенту већ и глобално. У низу наврата видели смо да је Аргентина у међународним форумима била један од најватренијих и у легалном смислу накомпетентнијих заступника интереса Србије у одбрани Космета и идеје суверенитета. Велики утицај популације немачког порекла и спор са Британијом око Фокландских острва, код народа ове земље одржава расположење које се у великој мери може описати као антиамеричко. Додуше, то је случај у великом броју земаља Латинске Америке, почев од Мексика надаље, но САД, делујући преко елите и радећи највише са њом, одржава свој велики утицај. То међутим дефинише читаву њихову политику као углавном антидемократску: када се политички процес остави сувереном одлучивању популације, односно кад се елементарно демократски узуси испоштују, на власт долазе снаге које имају резерве према САД. Када се Американци умешају у политичке, изборне и друге процесе, онда налазе начина да деформишу природни ток и да политичко одлучивање усмере на своју воду. Отуд је феномен судске диктатуре толико важан, јер под формом поштовања закона, борбе против корупције и за одбрану људских права, заправо деформише политички процес и суспендује могућност демократског одлучивања грађана, па тако и заштите националних интереса.

Нестор Кишнер је 2003. године изабран за председника Аргентине као кандидат перонистичке Јустицијалистичке партије (партија социјалне правде). У још једном од многих идеолошких обрта које је у својој историји ова партија правила, Кишнер је започео владавину са моделом који се данас по њему већ назива *кишнеризам*. У питању је комбинација национализма и борбе за ресуверенизацију, затим социјализма и радикализма. Након банкрота из 2001. године узрокованим и праћењем препорука ММФ– а, Кишнер је започео са програмом леве суверенистичке социјал-демократије и изгона међународних монетарних институција. Његовим стопама наставила је супруга Кристина, која је директно изабрана 2007. а онда и 2011. Она је између осталог национализовала приватне пензионе фондове, отпустила либералног председника Централне банке, национализовала главну енергетску компанију УРФ, наставила са политиком јаких субвенција за сектор јавних услуга итд.²⁶

26 Познати неомарксистички филозоф из Аргентине Ернесто Лаклау је подржао политику Кишнерових, тврдећи да је ова врста аутентичног демократског популизма реакција на неолиберализам из деведесетих, доживљен као логичан наставак војне диктатуре. Кишнерови су, за разлику од својих претходника, подстакли

Не само у унутрашњој већ и у спољној политици, она се јасно ставила у оквир ружичасте племе и отворено супротстављала САД, што је укључивало и неколико афера, попут заплена америчких уређаја и лекова уз дипломатску кризу. Она је још од 2014. године тврдила да ће Американци покушати да је уклоне и са тим је повезала одлуку америчких судова да прогласе технички банкрот аргентинског дуга, иако је сама економија и плаћање страних обавеза тада била у врло солидном стању.

Проблеми су почели 2012. године када је Киршнерова са сарадницима у јавност пустила идеју о промени устава, како би могла да буде председник и после 2015. године. Осим уличних демонстрација, ангажовања независних новинарских истражитеља корупције у коју је био уплетен Нестор Киршнер (афера *Пуџи К-новца*), тужилаштво је почело да обрађује и наводну умешаност Киршнерове у прикривање иранских извршилаца напада на Јеврејски културни центар у Буенос Ајресу 1994. Од тада је уследила читава серија оптужби за наводне случајеве корупције, умешаности врха партије у сумњиве послове итд. Све то је, заједно са корпоративним медијима са којима је Киршнерова ратовала, довело до спречавања могућности промене устава и до победе опозиционара Макрија над Данијелом Сколијем, кандидатом перонистичке партије. Током 2016. године уследио је читав талас судских напада на Киршнерову и њене сараднике из партије, како би се разбила политичка, финансијска и медијска основа њиховог функционисања.

Киршнерова је посебно нагласила улогу судије Клаудија Бонадиа за кога је у парламенту рекла да је обична лутка на концу председника Макрија. Бонадиао је најпре тражио од сената да јој укине мандат, оптужујући је да стоји иза афере са доларским фјучерсима. Затим је у децембру 2017. године против ње подигао оптужницу за велеиздају, иако је знао да ужива имунитет као сенатор. Коначно, у марту 2018. федерални суд је оптужио да је наводно направила дил са Ираном, у коме је обећала прикривање умешаности Ирана у поменути терористички напад 1994, да би добила јефтину нафту за земљу.

истраживање злочина хунте и масовног кршења људских права за време њихове владавине. Ту је био и контроверзни случај око 500 деце убијених герилаца које је хунта давала својим људима на усвајање. Лаклау је још 2005. године у књизи *О њојулисџичком уму* бранио популизам као суштински елемент демократије. Види Laclau, (2005). О односима са Киршнеровом и другим лидерима ружичастог таласа Лаклау је говорио у свом последњем интервјуу датом часопису *La Nación*, који се може видети на страници <https://www.versobooks.com/blogs/1575-ernesto-laclau-s-last-interview-with-la-nacion>.

Киршнерова је истакла да је употреба судства, односно судске диктатуре, постала регионални модел за елиминацију тзв. прогресивне опозиције, односно лидера и покрета ружичасте плиме. Циљ овог таласа је елиминација популистичких лидера који представљају ниже слојеве друштва. Мотив да судска диктатура мења некадашњу војну диктатуру указује на чињеницу да судије преузимају улогу политичких лидера и естрадних звезда, и да директно крше уставна начела поделе власти. Судије постају господари политичког живота или смрти, док се све истовремено одвија под фирмом одбране владавине права и демократије. На делу је, бодријаровски речено, симулакрум демократије и владавине права.

Поред горе поменутих случајева, овде ћемо кратко поменути и случај Еквадора и случај Колумбије. Децембра 2017. године влада Колумбије донела је декрет којим је променила надлежност судова. Бивши министар Луис Фелипе Хенао, у колумни од 21. децембра²⁷, упозорио је да је у питању бомба која може направити институционални хаос. Декрет је омогућио да се и нижи окружни судови баве радом конгреса, те да скоро сваки судија из своје канцеларије може да утиче на јавне политике, да их просуђује, обуставља, мења итд.

Отворила се наине могућност да се судови директно мешају у рад Конгреса. Супротно уставу, судије су дале наредбу представничком дому и Сенату да поједине законе шаљу на одобрење председнику. Ово флагрантно накнадно тумачење процедуре и устава аналитичари су назвали судском диктатуром, која је стављена у функцију извршне власти, у циљу очувања контроле и доминације над парламентом у коме власт нема већину. У фебруару су се чули и слично интонирани гласови на Гватемали. Аквилес Фаилъасе, некадашњи посланик, упозорио је да је Ампаров закон из 1985. године, чији је потписник био као потпредседник скупштине, све више почео да се тумачи као инструмент Уставног суда за узурпацију функција за које нико није замишљао да ће их та институција вршити једнога дана. Он то илуструје ширењем тезе да се одлуке Уставног суда „испуњавају и о њима се не дискутује“, и пита се како Уставни суд може да одлучује о кривичним и фискалним проблемима.²⁸

Коначно, ту је случај Рафаела Корее и Еквадора. Овај доктор економије, који је, између осталог, студирао на чувеном католичком универзитету Лувен у Белгији, постао је председник 2006. и започео борбу за избацивање међународних економских институција из земље.

27 Види у Espinosa Fenwarth, (2018)

28 <https://elperiodico.com.gt/opinion/2018/02/10/la-dictadura-de-los-jueces/>

Дотадашњи национални дуг је прогласио нелегитимним и рекао да земља одбија да исплати три милијарде долара дуга страним повериоцима – у време његове инаугурације влада је 38% буџета трошила на отплату дугова. Отпочео је стандардну политику лидера ружичасте плиме која је укључивала повећана издвајања за образовање, здравство и социјалну политику, борбу за смањење сиромаштва и смањење друштвених неједнакости. Кореја је на свим тим пољима имао добре резултате за десет година своје владавине, уз привредни раст од 1,5%. Одбио је да потпише уговор о слободној трговини са САД. Своју изворно левичарску економску и социјалну политику комбиновао је са снажним католицизмом – на столу је држао слику папе и у друштвеним питањима показивао је значајан конзервативизам; нпр. доследно се супротстављао истополоним браковима.

Око 2016. године држава се суочила са низом проблема, укључујући катастрофалан земљотрес и рецесију. Многи сматрају да је због тако лоше ситуације Кореа одлучио да се не кандидује за још један мандат, очекујући да се врати за изборе 2021. Он је подржао Лењина Морена, али је овај нови председник прешао на страну Кореиних противника и заједно са судијама припремио и организовао историјски референдум 4. фебруара 2018. На њему су бирачи изгласали забрану кандидовања за више од два мандата чиме су спречили Кореу да се било када врати на власт. На референдуму су такође оборена два важна еколошка завештања Кореине политике: поново је омогућено да се обавља рударство у урбаним и заштићеним подручјима, као и да се експлоатише нафта у биодиверзитетски богатом националном парку Јасуни, где живе Индиоси.²⁹ Коначни удар судије највишег суда у Еквдору задале су у јуну 2018, када су Кореу оптужиле да је умешан у киднаповање опозиционог адвоката Фернанда Балда 2012. године. Трећег јула издале су налог за његово хапшење, тако да је Кореа данас политички бегунац који живи у Белгији.

Сам Кореа је у реакцији истакао да противници нису могли да победе његову политику кроз демократски процес, па су зато употребили правосуђе. Добио је велику подршку од других латиноамеричких лидера као што су Моралес, Мадуро, Кишнерова, док је Лула да Силва из затвора послао писмо у коме каже: „Чуо сам да си и ти постао... жртва јудикализације политике, којом извесне судије хоће да нас избаце из политике. Они одузимају од наших људи право да одлучују о својој су-

29 https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2018/02/05/a-referendum-in-ecuador-is-another-defeat-for-south-americas-left-wing-populists/?noredirect=on&utm_term=.cae35e472c22

дбини. Имаш моју пуну солидарност и сигуран сам да ћемо уживати у пуном тријумфу правде, а да ће наши народи имати могућност да демократски одлуче о судбини својих држава и целе Латинске Америке.³⁰

* * *

Међутим, треба приметити да су и сада владајући блокови, које су углавном Американци помогли у освајању власти, почели да зазиру од ових све ширих узурпаторских овлашћења судија, будући да то сутра и њима може да се обије о главу. Недавно изабрани председник Мексика Лопес Обрадор дошао је одмах у сукоб са правосудном браншом. Он је уз помоћ Конгреса, као део пакета штедње, донео одлуку да нико у јавној управи не може да има веће плате од оне коју има председник, а која се креће око 5.300 долара месечно. Тиме су највише погођене судије Врховног суда које, према његовим речима, са бонусима имају плату од око чак 30.000 долара. Управо су судије овог суда донеле одлуку о суспензији поменутог закона о платама, а удружење судија је организовало уличне демонстрације против Обрадора. Очигледно се ради о почетку врло извесног сукоба између извршне и судске власти која, по угледу на америчке колеге, жели да узурпира и законодавну и извршну власт. Поучен искуством свих ових случајева које смо обрадили, Лопес Обрадор се спрема за борбу са судијама и спречавање нечег сличног ономе што су колеге доживеле.

Овде ћемо оставити по страни рад међународних судова, и завршићемо указивањем на случајеве Мађарске и Пољске, као моделе које ће вероватно и суверенистички политичари Латинске Америке ускоро почети да следе. Виктор Орбан и партија Качињских у Пољској су у борби за повратак суверенитета и поштовање демократске воље народа и националног интереса најпре морали да поведу рат са такозваним независним институцијама, као што су централне банке и врховне инстанце судства (уставни судови). Њихова такозвана независност је суштински независност од националног интереса и воље народа. Ове институције су по правилу штитиле интересе међународног капитала, бриселске бирократије, и идеолошких налога савремених владара западне хемисфере. Отуд је услов за преживљавање државе и финансијског, па и вредносног система, био да се скрешу овлашћења и претензије уставног судства. Док су Брисел и међународни корпоративни медији разумљиво осуђивали овакве потезе, народ у ове две државе је

30 <https://www.mintpressnews.com/latin-america-defends-ecuador-ex-president-correas-fight-against-us-backed-persecution/245525/>

плебисцитарно давао подшку својим лидерима, свестан малигног утицаја оваквих институција у претходном периоду, чиме су изгубиле сваки легитимитет.³¹

Нуспродукт оваквог развоја ситуације је то што је тиме угрожена њихова елементарна функција, очувања уставности и законитости у држави, и што њихов претходни рад легитимише било какву меру извршне власти против њих, чак и кад је она везана за узурпацију или корупцију. Но, као што је познато из историје, увек је најпре било потребно успоставити државност и сувереност, па тек онда се борити за владавину права и остале механизме стварања пристојног и уређеног политичког и правног система.

Да закључимо. Показали смо како су Сједињене државе током последњих десетак година, у виду судске диктатуре, припремиле и подстакле нову доктрину моћи којом су, посебно од 2015, преко својих агената утицаја интензивно спроводиле своје наступање у државама Латинске Америке. Ромеро каже: „Судије су сада степенице преко којих Север спроводи своју стратегију обарања левичарских влада путем дисквалификавања лидера који су настојали да одбране суверенитет својих народа“.³² Захваљујући деловању правосуђа, успели су да у низу кључних земаља промене режиме и да инсталирају себи блиске актере. Случај Венецуеле је међутим показао да се у циљу обнове циљева Монроове доктрине не бежи ни од традиционалних метода, као што су санкције, пучеви и претње изазивања грађанског рата. Народ Латинске Америке након једног мирног периода обележеног просперитетом, поново улази у време турбуленција.

Глобално гледано, оваква геополитичка инструментализација правосуђа, слично као и његова злоупотреба у случају *ад хок* трибунала, додатно подривају поверење у владавину права и поделу власти као једну од најважнијих тековина савремене либералне демократије. Дугорочо гледано, народ се учи да у судијама, уместо заштитника својих права и имовине, гледа отуђене центре моћи који служе интересима страних сила.

31 Додајмо овим европским примерима податак о томе да је 17. марта 2018. стотине демонстраната у Израелу демонстрирало испред куће председнице Врховног суда Израела Ештер Хајут, након одлуке суда да привремено суспендује одлуку Владе о депортацији имиграната. Они су оптуживали суд да већ десет година опструше законе и правну државу, спречавајући депортације и омогућавајући инфилтрацију нелегалне имиграције. И овде се чула оптужба да се судство поставило изнад демократске воље и да се понаша као веће мула у Ирану. Види <http://www.israelnationalnews.com/News/News.aspx/243274>

32 Romero, (2018).

ЛИТЕРАТУРА

- Brum, B. (2016), „Brazil is in danger of turning the clock back on democracy“, *The Guardian*, 18. 03.
- Brutus and others, *The Antifederalist Papers*, интернет издање,
<http://www.firearmsandliberty.com/antifederalist/theantifederalistpapers.pdf>
- Grandin, G., (2011), *The Last Colonial Massacre: Latin America in the Cold War*, The University of Chicago Press.
- Gurganus, J. (2018), *Russia: playing a geopolitical game in Latin America*, Carnegie Endowment for International Peace, <https://carnegieendowment.org/2018/05/03/russia-playing-geopolitical-game-in-latin-america-pub-76228>
- Ђурковић, М., (2018а), „Роберт Борк и проблем судске диктатуре“, *Анали Правној факултету у Београду*, вол. 66, бр. 3, стр. 185–209.
- De Lucena, E. (2019), Entrevista con José Luís Fiori: „EUA sacramentaram opção por Bolsonaro“, *Brasil de Fato*, 19.01. <https://www.brasildefato.com.br/2019/01/19/jose-luis-fiori-eua-sacramentaram-opcao-por-bolsonaro/>
- De Souza, L.A.G., (2007), *Latin America and the Catholic Church: Points of Convergence and Divergence, 1960–2005*, Working paper 334, February, Kellogg Institute, https://kellogg.nd.edu/sites/default/files/old_files/documents/334_0.pdf
- Djurković, M., (2018b), „The Political Dimension in the Work of the International Tribunal for the Former Yugoslavia: ICTY as a Form of Political Justice“, *Serbian Political Thought*, no. 2, pp. 33–52. Чланак је објављен и на шпанском језику: Miša Djurković, „La dimensión política del trabajo del tribunal internacional para la antigua Yugoslavia“, *Perspectiva integral*, primavera 2018, No. 10, pp. 46–60.
- Ezquerro-Cañete, A., Fogel, R., (2016), „A coup foretold: Fernando Lugo and the lost promise of agrarian reform in Paraguay“, *Journal of Agrarian Change*, 17 (2), pp. 279–295.
- Laclau, E. (2005), *On Populist Reason*, Verso, London.
- Medina, W. (2018), „América Latina, del golpe blando al ‘lawfare’“, *Nueva tribuna*, <https://www.nuevatribuna.es/opinion/walter-c-medina/america-latina-golpe-blando-lawfare/20180825095153155091.html>
- McSherry, P., (2005), *Predatory States – Operation Condor and Covert War in Latin America*, Rowman and Littlefield Publishers.
- Nevins, S., (2015), „Coups, Massacres and Contras: The Legacy of Washington’s New Point Man in Latin America“, *Shadow Proof*, <https://shadowproof.com/2015/05/13/coups-massacres-and-contras-the-legacy-of-washingtons-new-point-man-in-latin-america/>
- Парезановић, М., (2013), *Политички њеврајт – савремени њрискјуи*, Нова српска политичка мисао, Београд.
- Rocha, S., M., (2018), „Political Visuality of Latin America in Narcos: a Television Style Analysis / El Visualidad política latinoamericana en Narcos: un análisis a través del estilo televisivo,,“ *Comunicación y Medios*, vol 37, pp. 106–118.

- Romero, E., S., (2018), „El ‘lawfare’: guerra jurídica contra la democracia“, *El Diario*, 21.08. https://www.eldiario.es/tribunaabierta/lawfare-guerra-juridica-democracia_6_806029406.html
- Ruth, S., (2006), „Predatory States. Operation Condor and Covert War in Latin America/When States Kill. Latin America, the U.S., and Technologies of Terror“, *Journal of Third World Studies*.
- Scotti Vilain, C., (2018), „A estratégia americana de energia e suas petrolíferas privadas: a centralidade de México e Brasil“, *GGN*, 06. 07. <https://jornalggn.com.br/petroleo/a-estrategia-americana-de-energia-e-suas-petroliferas-privadas-a-centralidade-de-mexico-e-brasil-por-caroline-scotti-vil/>
- Faillace, A., (2018), „La dictadura de los Jueces“, *El Periodico*, Guatemala, <https://elperiodico.com.gt/opinion/2018/02/10/la-dictadura-de-los-jueces/>
- Croceri, M., (2018), „La ‘dictadura judicial’, nuevo regimen politico en America Latina“, *Contexto*, 29. 01, <https://www.diariocontexto.com.ar/2018/01/29/la-dictadura-judicial-nuevo-regimen-politico-en-america-latina/>
- Espinosa Fenwarth, A., (2018), „¿Dictadura de los jueces en Colombia?“, *Portafolio*, <https://www.portafolio.co/opinion/andres-espinoza-fenwarth/dictadura-de-los-jueces-en-colombia-513311>

JUDICIAL DICTATORSHIP AS AN INSTRUMENT OF RENOVATED MONROE DOCTRINE

Miša Đurković

Institute of European Studies, Belgrade

Abstract. The author analyzes how the US uses the phenomenon of judicial dictatorship to initiate the wave of government shifts in Latin America. Firstly, the meaning of the judicial dictatorship is explained. Then he analyzes how the judges in some Latin American countries have taken advantage of their position and have directly interfered in political processes. With their one-sided and instrumentalized methods of combating alleged corruption, they have helped to remove pink tide leaders and to bring practitioners loyal to USA to their place. In special focus are Brazil, Argentina, and Ecuador.

Key words: Latin America, Judicial Dictatorship, Judges, USA, Lula da Silva